

Træk af historien om Hornbæk egnen og Grundejerforeningen Sandager

Af Niels Høiby

Hornbæk er oprindelig en fiskerby grundlagt i 1497 og fejrede sin 500 års fødselsdag i 1997. Navnet Hornbæk optræder første gang i et kongebrev i 1173 som Hornisbech, som benævnelse for bækken og i 1497 som en samlet bebyggelse i Esrum Klosters Brevbog (Codex Esromensis) og skatteliste, hvor cisterciensermunkene fastsatte fæsteafgift for Olaf Bendtsen til en tønne fisk. Klosteret var landsdelens største godsejer og dets ejendomme blev drevet af fæstere, der ved forskellige ydelser betalte deres fæsteafgifter (landgilde). I 1774 strandede det engelske skib 'Nelly & Isabell' i bugten ved Villingebæk, flere sømænd druknede, men skipperen blev reddet i land af Hornbæks fiskere. Det inspirerede Johannes Ewald til at skrive syngespillet 'Fiskerne' som opførtes første gang i 1780 på Det Kongelige Teater og som foregår i Hornbæk. En af fiskerne synger 'Kong Christian stod ved højen Mast' og det blev Danmarks kongesang i 1906. Mindeankeret i Hornbæk over redningsdåden blev afsløret i 1930. I 1808 besøgte kong Frederik VI Hornbæk og året efter navngaves et kirkeskib 'Frederik VI' og ophængtes i kirken, de tre andre kirkeskibe stammer fra den danske kaperkrig mod England 1807-14. I 1835 grundstødte hornbækfiskeren Ole Jydes skib Bente Marie af Hornbæk under et voldsomt uvejr om vinteren ved Grenå og han blev reddet af bonden Søren Kanne, som red ud til ham i vandet på sine to heste. Redningsdåden fik digterpræsten St. St. Blicher til at skrive et digt om Søren Kannes dåd og i Hornbæk kirke hænger et lille kobberrelief af billedhuggeren Erstad, der viser redningsmanden på vej ud til vraget.

Fig.1. Hornbæk egnen i 1824. Sandagergaard ses på billedet. Fra reference 10.

Kunstnerkolonien i Hornbæk. I 1880 var Hornbæk en meget lille by klemmt inde mellem plantagen i øst og flyvesandet i vest. Kirken er fra 1737, og er den 3. kirke, den første var fra 1588; det hårde vejr sled meget på bygningerne. Altertavlen er malet af C.W. Eckersberg i 1838 og motivet er Kristus og den samaritanske kvinde. Havnen blev anlagt i 1875. I 1864 åbnedes jernbanen fra

København til Helsingør over Hillerød og kystbanen fra København til Helsingør åbnedes i 1897 og forbindelsen videre til Hornbæk i 1906 og videre til Gilleleje i 1916. Allerede i begyndelsen af 1800-tallet fattede kunstnere interesse for Hornbæk og en af de første, som tog sommerophold i Hornbæk var guldaldermaleren C.W. Eckersberg. I 1870'erne blev Hornbæk opdaget af kunstnere som Kristian Zahrtmann, P.S. Krøyer, Viggo Johansen, Vilhelm Petersen, Carl Locher og Wilhelm Holter. Det startede med 'Den store kunstnersommer' i 1873, hvor 6 unge malere indtog Hornbæk bl.a. Zahrtmann, Krøyer og Johansen. Krøyer skildrede fiskernes arbejde på havet og på stranden, Johansen deres hjemmeliv og Locher er mest kendt som marinemaler. Det var den første kunstnerkoloni i Danmark og senere flyttede nogle af kunstnerne til Skagen, så kunstnerkolonitiden i Hornbæk varede kun et par årtier. På Marienlyst Slot i Helsingør er udstillet malerier af Hornbækmalerne fra perioden. Ven med malerne var digteren og maleren Holger Drachmann, der under sommerophold hos postbådsfører og fisker Peter Andersen, kaldet Store Bjørn og hans kone Stine, både malede og digtede. Stemninger ved stranden er beskrevet i digtsamlingen 'Sange ved Havet' (1877) og fiskernes liv i novellesamlingen 'På Sømands tro og love' (1878), hvor Hornbæk kaldes Fiskebæk. I 1908 døde Drachmann på Dr. E. Brünniches Privatklinik i Hornbæk, senere Kuranstalt (åbnet i april 1905 af dr. med. Einar Brünnicke (1866-1932), som var specialist i nerve- og sindssygdomme), som i dag er Hotel Bretagne ved Hornbæk Sø. En mindesten for Drachmann er rejst ved havnen. Hornbæk fik i øvrigt sit eget apotek i 1908.

Fig. 2. Maleren Carl Lochers hus øst for havnen og stejlepladsen som det så ud ca. 1940 (fra reference 14)

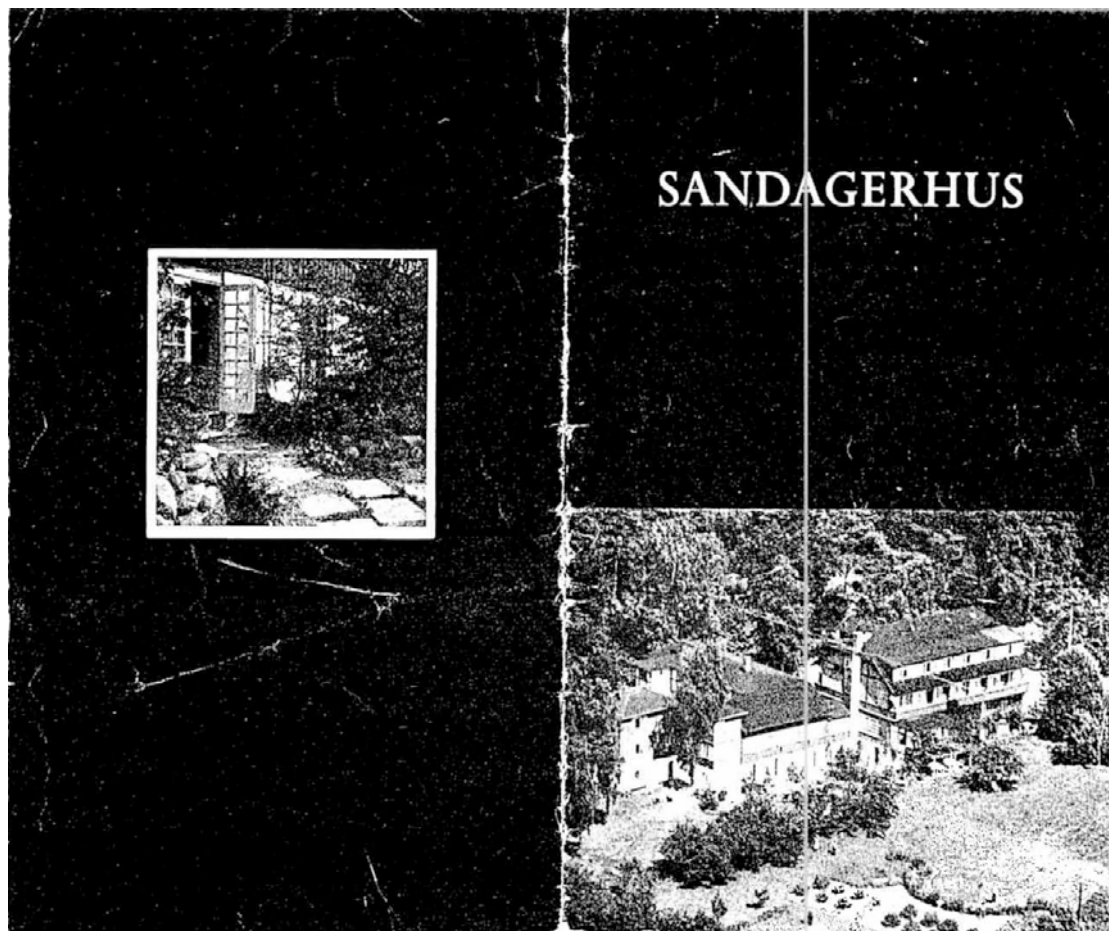

Fig. 3A. Hotel Pension Sandagerhus med 52 værelser, som lå lige syd for plantagen og vest for Sandagerhusvej. Det havde åbent fra påske til oktober-november.

Fig. 3B. Pension Sandagerhus. Postkort fra Hellebæk Boghandel. Peter Katholm.

Feriegæsterne kommer til Hornbæk. Efter kunstnerne kom turisterne og Hornbæk blev Danmarks første egentlige ferieby. Forandringen af Hornbæk fra fiskerleje til turistmål startede i 1890 og Danmarks første sommerhusudstyknings fandt sted i 1893 lige vest for Hornbæk ved kysten (Kystvej, Lyngvej og Skovvej). En del af villaerne, bl.a. Kystvej 14, 16, og 18, blev tegnet efter italiensk forbillede af arkitekt Andreas Clemmesen, som mente, at kysten med udsigten til Kullen og Skånekystens småbyer kunne minde om kysten ved Napoli. Hornbækhus på Skovvej 7 fra 1904 var et eksklusivt pensionat, hvor mange af tidens kunstnere, forfattere og skuespillere fandt arbejdsro og inspiration. Nu ejes det af Danida som kursusejendom. Åbningen af Hornbækbanen i 1906 gjorde det muligt for københavnske forretningsmænd at komme ud til deres familier i sommerhusene på søndagsbesøg. Senere ferielove, der fastsatte tider for arbejdsdag og ferie, gjorde det muligt for langt flere at besøge Hornbæk, hvor badestranden var uden sten, men med klitter og udsigt til Kullen og Skånekysten.

Hornbækegnen udvikles og bevares. De næste godt 100 år skiftede bygningerne i Hornbæk anvendelse fra fiskerboliger til almindelig bebyggelse og sommerhuse. Bindingsværkshusene blev grundmurede, tagene fik nye materialer og der blev bygget annekser til sommergæsterne eller til fiskerfamilierne selv, ligesom haver og hegn fik mere prydelig form. Flere huse blev revet ned og genopført i ny skikkelse og der blev udstykket og fortættet. Det hvide hus, der ligger helt ned til stranden lige øst for havnen og stejlepladsen og op til plantagens begyndelse kaldes Lochers Hus efter maleren Carl Locher (1851-1915), som byggede huset med atelier og havudsigt og boede der fast i 1881-89. Badehoteller blev opført fra omkring 1900 bl.a. det gamle Hotel Trouville i Hornbæk, som brændte i 1963, og Hotel Sandagerhus, som var bygget af træ og lå på Sandagerhusvejs vestside lige nord for Uranusvej (ved Uranusvej nr. 10-14), som den gang hed Tycho Jessens Vej. Det var under krigen okkuperet af tyskerne. Det havde et anneks, Plantagely, nu kaldet Højdevangen, på (nu) Uranusvej 16-20. Ved stranden ved Ellekilde Hage, hvor badebroen nu har ligget siden 2005, lå små badehuse af træ, som man kunne klæde sig om i. I 1930'erne var der 14 hoteller og pensionater i Hornbæk og kroen i havnen blev udvidet til Hornbæk Badehotel og i 1935 blev de gamle bygninger revet ned og et stort hotel i funkisstil blev opført. Her blev i 1940'erne spillet de berømte Hornbækrevyer, 8 i alt startende i 1935, under ledelse af revykongen Stig Lommer (1907-1976) og den senere verdensberømte danske entertainer Victor Borge (1909-2000, dengang hed han Børge Rosenbaum) havde sin debut her.

Fig. 4. Hornbækegnen i 1940, Sandagergaard ses på figuren og ligeledes parcellerne fra udstykningerne fra 1898-1940.

Campingferier og charterrejser forårsagede, at hotellet blev ramt af økonomisk krise og i 1952 blev det solgt til Vanførefonden og indrettet som hospital for polioramte; i dag er det Fysiurgisk Hospital for Rygmarvsskadede under Rigshospitalet. I 1943 hjalp Hornbæk-kuttere jøder til Sverige. Der har altid været mange jøder i Hornbæk, da de holdt meget af at holde ferie i byen. Dels nogle af de gamle jødiske familier, sefardiske, der har været i landet fra 1670 inviteret af kongen for at udvikle handelen, dels jøder, ashkenaziske, der flygtede fra Rusland efter progromerne i begyndelsen af 1900-tallet eller i 1968 rejste ud af Polen og siden 1970 er der også en synagoge på Granvænget. Scalabiografen blev opført i 1952, men lukket i 1976 og på stedet ligger nu SuperBrugsen og Netto. I 2001 var Hornbæk vært for verdensmesterskabet i dragesejlads med deltagelse af prins Henrik og kronprins Frederik og med kongeskibet 'Dannebrog' som bopæl opankret i havet udfor Hornbæk. I den anledning blev havnen udbygget.

Hornbæk har traditionelt tiltrukket velhavende folk, som har haft forståelse for bebyggelsens oprindelige kvaliteter og der er derfor et højt vedligeholdelsesniveau af husene.

Fig. 5. Hornbækegnen i 1948 efter udstykningerne fra Sandagergaard lige efter krigen, og Egeborg sv.t. den senere Kastorvej udstykning. Fra reference 10.

Sandagergaard-området. En meget stor del af bygningerne og de gamle sommerhuse i Hornbæk er vurderet bevaringsværdige af Helsingør Kommune og det gælder også for en række ældre sommerhuse i Grundejerforeningen Sandagers område umiddelbart syd for Hornbæk Plantage på den tidligere østlige del af Tycho Jessens Vej, som nu hedder Uranusvej (5 huse,) nr. 9, 11, 13, 16, og 20 og den vestlige del af Tycho Jessens Vej (tidligere 7, nu 6 huse), nr. 14 (Bjørnegården, der er bygget 1902), hvor maleren Tycho Jessen (1870-1921) boede, nr. 16, hvor digteren Halfdan Rasmussen (1915-2002) boede, og nr. 20, 22, 26 og 28 og den tidligere Sandagergaards stuehus (fra 1876) nu på Keplersvej 2 og et ældre hus på Matr. nr. 10s, nu Keplersvej 7 (fra 1922). Nabohuset på Sandagerhusvej med den lille sø er derimod opført senere efter udstykningen i 1960. Ligeledes er 3 huse på Birkedamsvej (under Birkedamsvejs Grundejerforening) fundet bevaringsværdige, nr. 3 og 7, og vist nok nr. 22. Nr. 3 og 7 tilhørte skibsreder Hans P. Carl (1887-1948), som stammer fra en skibsrederslægt i flere generationer, der kommer fra Rømø. Han ejede Dampskibsselskabet Heimdal med domicil i Stockholmsgade i København og skrev kort før sin død en bog: 'Træk af dansk skibsfarts historie,' Nyt Nordisk Forlag Arnold Busk, 1949. Hans store, flotte hus på nr. 7, 'Birkedammen', var beslaglagt af tyskerne under krigen, og efter krigen da han døde i 1948, blev den store parklignende grund udstykket til de omliggende parceller, dog var matr. nr. 10 bb (nu Sandagerhusvej 101) udstykket af Carl i 1930 og bebygget i 1932 af grosserer C.A. Fondt.. Nr. 3 var gartnerbolig på Carls parklignende grund. Endvidere er fundet bevaringsværdige 3 huse på Nordstjernevej, nr. 7, 8 (fra 1907) og nr. 10 og et hus for enden af Orionvej (nr. 44).

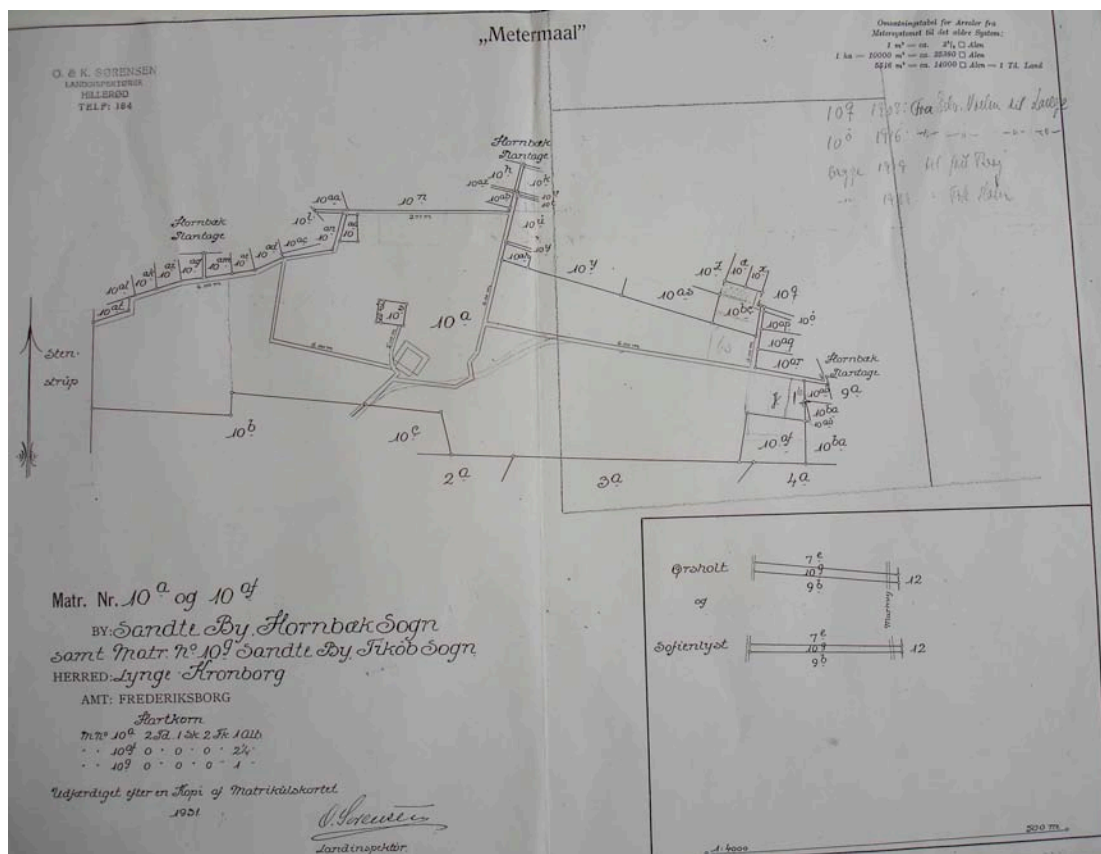

Fig. 6. Sandagergaard 1931. Fra reference 7.

Området, som dækkes af Sandager Grundejerforening, var tidligere en del af jordene, som tilhørte Sandagergaard (Mtr. Nr. 10a), en 4-længet gård, der ejedes af gårdejer Edvard Nielsen, som omkring 1930 solgte den til gårdejer Johannes Kaae-Rasmussen, som sammen med sin kone Ingeborg havde 3 børn, Inger Kaae Granholm, Jørgen og Hans, der ikke ville være landmænd. Den ældste søn, Jørgen Kaae Rasmussen bor stadig i området på en grund, som faderen beholdt og bebyggede i 1966 (Mtr. nr. 10af). Edvard Nielsen udstykkede matr. nr. 10i og 10k fra 10a i 1898 og frasolgte parceller i perioden 1907 – 1928 langs Hornbæk Plantage. En del af matriklerne blev siden sammenlagt, så nogle matrikelnumre udgik. I Birkedamsvejskvarteret solgtes parceller til skibsreder Carl, når gårdejeren manglede penge. Kaae-Rasmussen solgte i 1930'erne de dele af markerne, som lå op til plantagen på den vestlige side af Tycho Jessens Vej, hvor de gamle sommerhuse i området så blev bygget. F.eks. blev den nordlige del af grunden med sommerhuset 'Bellis' på Uranusvej 11, som dengang havde adresse på Tycho Jessens Vej 3, solgt af gårdejer Rasmussen til Driftbestyrer O.J. Westergaard (min morfar) fra elektricitetsværket i Randers i 1937 for 1500 kr. og huset blev bygget samme år og belånt med et pantebrev på 6000 kr. og den sydlige del af grunden blev erhvervet fra gårdejer Rasmussen i 1945.

BILAG A
LRS. ASGER G. BERNING
LRS. HENNING ANDERSEN
LANDINSPEKTØR

BILAG
LRS. ASGER G. BERNING
LRS. HENNING ANDERSEN
HELSINGØR, d. 2. december 1960
TORDENSKJØDSVEJ 39

ERIK STEENBRANDT
Formand for
Helsingør vurderingskreds
Tlf. 21 09 86

Fremlagt i Østre Landsrets 2. afd.
den - 9 NOV 1965

14. RETSKREDS J. VII nr. 8/65
16 FEB. 1965

Oversigt vedrørende matrikulære ændringer af parcellerne matr. nr. 10ⁱ og 10^k Saunte By, Hornbæk Sogn, der år 1898 er udstykket fra matr. nr. 10^a smstds. **Plan I** 14. RETSKREDS J. XL nr. 400/66

Matr. nr. 10ⁱ 12 APR. 1966
Fremlagt 01. 02. 66
Helsingør Ret

✓ År 1907 udstykkes matr. nr. 10° fra matr. nr. 10ⁱ II
- 1916 - - - - - 10^{ab} - - - 10ⁱ III
✓ - 1928 - - - - - 10^{az} - - - 10^{ab} IV
✓ - 1928 - - - - - 10^{ae} - - - 10ⁱ IV
✓ - 1942 sammenlægges matr. nr. 10ⁱ og 10^{az} til matr. nr. 10ⁱ,
hvorved matr. nr. 10^{az} udgår af matriklen
✓ - 1942 sammenlægges matr. nr. 10^{ab} og 10^{ae} til matr. nr. 10^{ab},
hvorved matr. nr. 10^{ae} udgår af matriklen } V
✓ - 1942 udstykkes matr. nr. 10^{bk} fra matr. nr. 10ⁱ
og matr. nr. 10^{bm} fra matr. nr. 10^{ab}
✓ - 1953 sammenlægges matr. nr. 10ⁱ, 10^{bm}, 10^h og 10^{bl} (de to sidst-
nævnte nre. hidrører ikke fra matr. nr. 10ⁱ) til matr. nr. 10ⁱ
hvorved matr. nr. 10^h, 10^{bl} og 10^{bm} udgår af matriklen
- 1953 udstykkes parcellerne matr. nr. 10^{cq}, 10^{cr}, 10^{cs} og 10^{ct}
fra matr. nr. 10ⁱ

Herefter udgør pr. d. d. det oprindelige matr. nr. 10ⁱ
af matr. nr. 10°, 10^{ab} og 10^{bk} samt dele af matr. nr.
10ⁱ, 10^{cq}, 10^{cr}, 10^{cs} og 10^{ct}.

Matr. nr. 10^k

✓ År 1927 udstykkes matr. nr. 10^{ay} fra matr. nr. 10^k VII
✓ 1930 - - - - - 10^{bb} - - - 10^k VIII
✓ 1943 - - - - - 10^{bn} - - - 10^k IX

Herefter udgør pr. d. d. det oprindelige matr. nr. 10^k
af matr. nr. 10^k, 10^{ay}, 10^{bb} og 10^{bn}.

Erik Steenbrandt

Fig. 7. Udstykningerne fra Sandagergaard startende i 1898. Fra reference 7.

Nabogrunden Tycho Jessens Vej 1 tilhørte skovrider Harald Baches kone koncertsangerinde Laura Marie Nicoleja Gjellebøl Flint Bache, som købte grunden i 1937 og Tycho Jessens Vej 5 tilhørte frøkenerne Elisabeth og Margarethe Ussing, som købte den i 1919 af gårdejer Edvard Nielsen, som ejede gården på Mtr. Nr. 10a på det tidspunkt. Margarethe Ussing, som overlevede sin

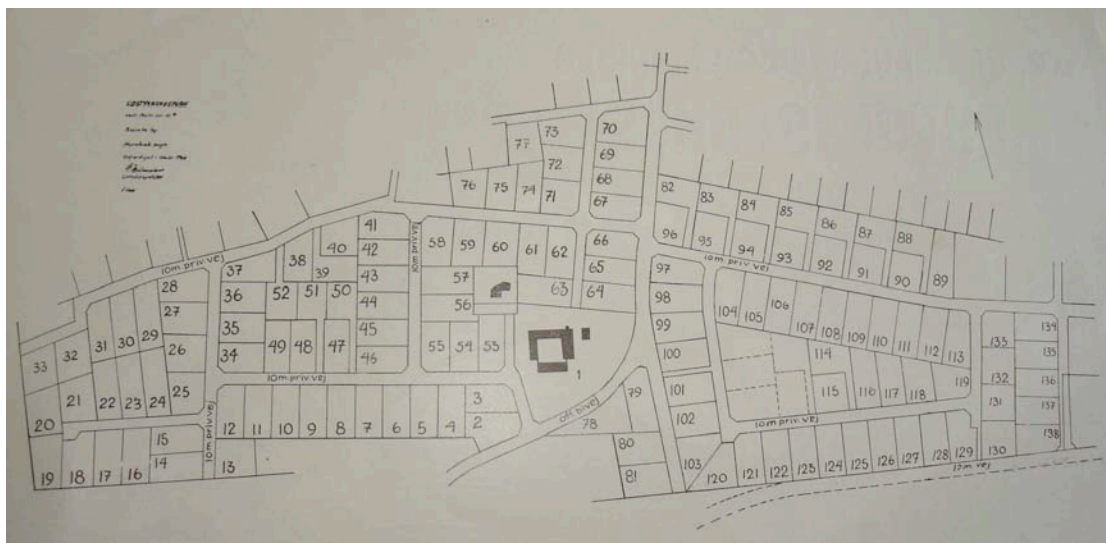
søster, var talepædagog på Det Kongelige Teater og testamenterede sit hus til Skuespillerforbundet, hvis medlemmer benyttede det i en årrække til stor interesse for naboerne, når kendte skuespillere eller operasangere var gæster. Højdevangen (Uranusvej 16) blev til en lejrskole, som ejes af en Højdevangens Lejrskoleforening tilknyttet Højdevangens Skole, Grønløkkevej 1, 2300 Kbh. S på Amager, som købte ejendommen i 1947 af Kvindelig Idrætsforening. Huset hed tidligere Plantagely og var et anneks til Hotel Sandagerhus iflg. Jørgen Kaae Rasmussen og det stammer fra udstykningen i 1930'erne. I 2011 blev Højdevangen solgt og udstykket til 5 parceller, anneksbygningen blev revet ned og hovedhuset med de to parceller renoveret i 2013, hvor også bebyggelsen af de 3 andre parceller påbegyndtes.

Fig. 8. Bevaringsværdige huse i Sandagergaards område. Fra reference 1.

I 1960 blev der så fremsendt et forslag til udstykning af resten af Sandagergaards jorder på 19,5 hektar (matr. nr. 10 a, Saunte by) i 142 parceller på 1000-1200 m². De nye ejere, som foretog udstykningen og salget, var I/S Strandbo ved Godsforvalter O. Kaalund, Gavnø Slot repræsenteret ved landsretssagfører Jørgen H. Nielsen i Næstved. Projektet blev godkendt i 1961 og parcellerne blev herefter solgt til 14 kr./m². og det oplystes, at det iflg. deklaration fra 1953 er pligtigt for parcellerne at være medlem af Tycho Jessens

Vejs Vejlaug. Sommerhusene i området havde haft egne brønde og gammeldags lokum eller septiktanke, som blev tømt i dertil indrettede huller i haven, men nu blev hele området kloakeret og der kom vand fra et kommunalt vandværk. Tikøb kommune afholdt i 1966 et vejsyn ved Sandagergaard og i en kendelse blev retningslinjerne for områdets veje osv. fastlagt samme år. En lejrskole 'Egeborg' blev udstykket til 4 parceller på Kastorvej i 1974.

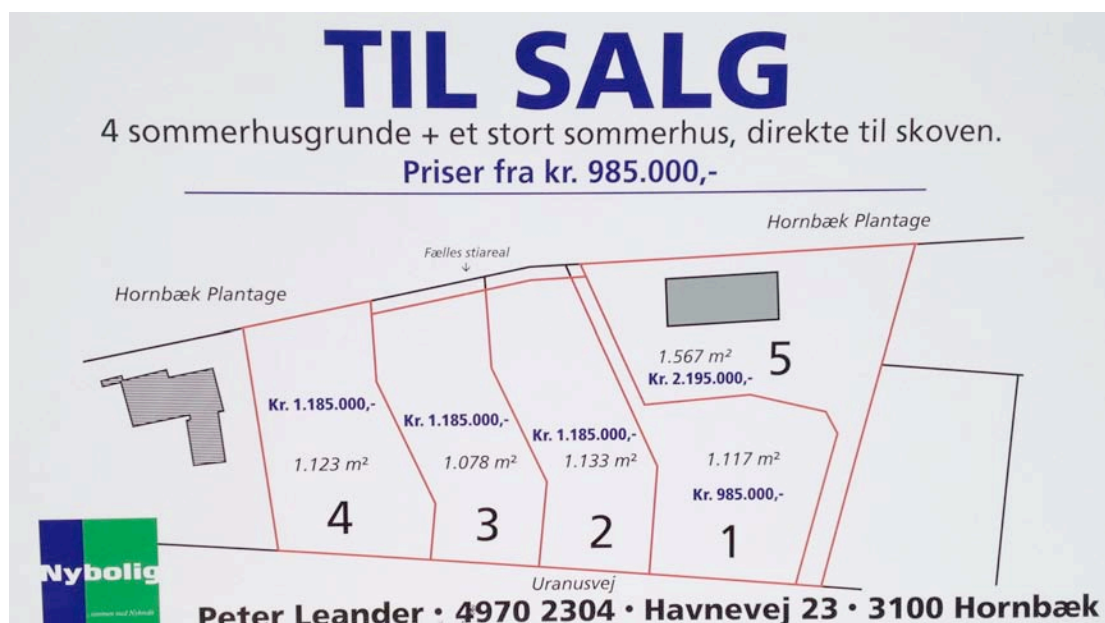

Fig. 9. 1961 udstykningen af Sandagergaard (2 øverste billeder). Fra reference 7, og udstykningen i 2011 af Højdevangen, Uranusvej 16 i 2011 (det nederste billede).

Tycho Jessens Vej er opkaldt efter maleren Carl Wilhelm Tycho Jessen (1870-1921), som blev født på Frederiksberg og døde i Saunte og er begravet i Hornbæk. Han blev uddannet som maler først som privatelev hos Malthe Engelsted og siden på Kristian Zahrtmanns berømte malerskole 1887-92, samt 1896 og på Kunstakademiet 1904. Han er mest kendt for karakterfulde og monumentale portrætskildringer bl.a. af vennen, Nobelpristageren professor Johannes Fibigers familie. Nogle af hans værker hænger på Frederiksborg Slot Nationalmuseum (Professor Salomonsen i bakteriologisk laboratorium, Elfrida Fibiger, politiker og Nobelpristageren Frederik Bajer) og på Statens Museum for Kunst og Københavns Bymuseum. Han boede og havde atelier på Bjørnegaarden (*Tycho Jessens Vej* 14) og blev gift i 1893 med Betty Emma Emilie Nielsen (1859-1942), som blev boende på Bjørnegaarden efter mandens død.

Fig. 10. Maleri af Tycho Jessen, som forestiller bakteriologen, senere professor og rektor for universitetet Carl Julius Salmonsens (1847-1924) første bakteriologikursus i 1883 på Københavns Universitet. Malet i 1895. Findes på Frederiksborg Slot i Hillerød.

Hornbæk Plantage er en ung skov og de første fyrretræsfrø blev udsået i 1793. Plantagen blev lavet for at modvirke generne af sandflugten. På daværende tidspunkt havde størstedelen af området langs nordkysten længe været dyrket og naturskovene fældet, så markerne lå åbne hen, blottede for vinden. Områderne tættest ved kysten har formentlig været overdrev, hvor landsbyens kreaturer blev drevet på græs. Kreaturerne græsning og færdsel bevirkede, at der gang på gang gik hul på vegetationen, så sandagerne blev blottede og gav vinden frit spil til sandfygning. Ligeledes ødelagde kreaturerne risgærder og tangdækninger mm., som bønderne prøvede at dæmpe sandflugten med. Bøndernes afgrøder blev ødelagt og flere bebyggelser på stranden blev i tidens løb så plagede, at beboerne flyttede derfra. I forbindelse med udskiftningen 1781, hvor bønderne i Nordsjælland købte deres gårde af Kronen, skete der en adskillelse mellem skovene og landbrugsjordene. Kongen beholdt skovene og også det areal, hvor nu Hornbæk Plantage ligger. Her blev der opstillet stengærder ud mod markerne og inde bag gærderne blev plantagen så startet. Nogle af de oprindelige fyrretræer står der endnu. I stenalderen nåede havet helt op til den stejle skrænt langs Nordre Strandvejs sydside og terrænet bag skrænten er dannet af istidens moræneler og sand. De nummererede tangveje blev af bestemte gårde i baglandet tidligere brugt til at hente tang på stranden og bringe det ad vejene op til klitdæmpning og gødning. I plantagen findes ca. 25 gravhøje, en langdysse og Offerstenen, som er en runddysse bygget af de første

bønder omkring 3500 år før Kristi fødsel. Øst for Sandagerhusvej findes i plantagen Blüchers sten, som er sat af daværende skovrider Heinrich von Krogh til minde om general Ferdinand Ernst von Blüchers (1806-1871) sidste jagt, hvor han på en af Christian IX's jagter 22. november 1865 skød en råbuk, men da han skulle hente dyret, faldt han på skrænten og brækkede benet og siden kunne han ikke gå på jagt. Ved stranden mellem Ellekilde Hage og Hornbæk ses resterne af det tyske kystbatteri fra 1940, hvor 5000 soldater var stationeret i området. Helt ude ved kysten vest for badebroen og midt mellem denne og den store parkeringsplads ligger resterne af nogle få fiskerhuse, *Ræveleje*, som blev forladt omkring år 1660 måske pga. sandflugten. De blev udgravet for en ca. 20 år siden, men nu er området vokset til igen.

Fig. 11. Hornbæk Plantage. Fra reference 2.

Landsbyerne på Hornbækegnen. I egnen omkring Grundejerforeningen Sandager ligger nogle gamle landsbyer, Saunte, Borsholm og Skibstrup. En landsbys bymark var ofte opdelt i 3 vange, der blev dyrket på skift. Borsholm har 4 vange. Hver vang var opdelt i åse, som igen var opdelt i agre hørende til den enkelte gård i landsbyen. Fiskerbyer rådede ikke over vange, men havde mindre indelukker og toftejorde til de enkelte huse. Mellem bymarkerne lå overdrev og skov. Landsbyerne var små og bestod kun af få gårde og landbruget var trængt af kronens vildtbaner og vildtet gjorde stor skade på afgrøden. Helt op mod år 1800 var dele af egnen øde, uvejsom og uopdyrket. *Tikøb* var hovedbyen i det gamle sogn og den gamle kommune.

Saunte ligger på nordsiden af Østerbæk, som udspringer sydøst for byen og udløber i Hornbæk øst for havnen, mens den anden bæk, Vesterbæk udløber i Hornbæk sø og derfra i havet lige vest for havnen. Saunte by ligger i den sydlige del af sit oprindelige dyrkningsområde og Østerbæk danner sydskeel mod Borsholm. Jorden til de enkelte gårde har strakt sig fra Østerbæk op til byen og videre vifteformet mod nord efter udskiftningen i 1781. Oprindelig var der flere gårde, hvilket er med til at forklare den sparsomme bebyggelse på Bygaden sydside. Byen rummer navnlig i den østlige del store bygningsmæssige kvaliteter med bevaringsværdige bygninger bl.a. den store proprietærgård Sauntegaard (

nu kaldet Saunte Slot) med tilhørende landarbejderboliger opført i 1916-18. Saunte har fået en del sommerhusbebyggelse og erhvervsbyggeri.

Borsholm har en smuk landskabelig beliggenhed på kanten af engområder nord for byen, store gårde og et interessant stræde med landarbejderboliger. Grundejerforeningen Sandager har i nogle år afholdt sin generalforsamling i Borsholms Forsamlingshus.

Skibstrup har lignende kvaliteter som Borsholm, og lidt uden for landsbyen ligger Genbrugsstationen, hvor vi alle kommer af med vores affald.

Grundejerforeningen Sandager

I 1952 blev parcellerne i den gamle udstykning fra 1930'erne pålagt et servitut, hvor det tinglystes, at ejerne af parcellerne skulle være forpligtet til at være medlem af Tycho Jessens Vejs vejlav, hvis formål var at vedligeholde den nævnte private fællesvej. *Grundejerforeningen Sandager* blev først etableret ved en stiftende generalforsamling søndag d. 11-8-1963 på Tycho Jessens Vej 18, idet 'det var ønskeligt, at stifte en grundejerforening, i hvilken såvel hidtidige som kommende parcelejere på Tycho Jessens Vej kunne indtræde som medlem'. Til stede var Niels Arley, Vagn Bech, H. Eltorm, Tage Høiby (min far), E. Schøller Larsen, P. Bering Liisberg, E. Momberg, gårdejer Johannes Kaae-Rasmussen og K.O.B. Jørgensen. Til bestyrelsen valgtes Schøller Larsen (formand), Brandt (sekretær) og Bering Liisberg (kasserer) og til revisorer Høiby og statsautoriseret revisor Iver H. Iversen. De udsendte vedtægter (udarbejdet af højesteretssagfører Neel) blev enstemmigt vedtaget. I måneden efter havde bestyrelsen møde med Landvæsenkommissionen, hvor man blev orienteret om de forestående planer om kloakering øst for Hornbæk, som indbefattede vores grundejerforening og hvis udgifter parcelejerne skulle bidrage til at dække.

Ved et bestyrelsesmøde i juni 1964 planlagdes den kommende generalforsamling og planerne om at udvide grundejerforeningen til at omfatte hele udstykningen af matr. nr. 10A 'Sandagergaard', således at de nye grundkøbere ville blive indvarslet til generalforsamlingen. Man berørte også, at myndighederne var begyndt at give de nye veje astronomiske navne såsom 'Kometvej' og man ville søge at finde frem til en serie nye navne med lidt mere poetisk klang endende på -ager f.eks. Poppelager, Bøgeager osv. Det ville kommunen dog ikke følge, men man accepterede bestyrelsens sekundære forslag om at lade Tycho Jessens Vej være uden det daværende knæk efter nr. 5, således at den daværende Tycho Jessens Vej fra Sandagerhusvej til Bjørnegaarden (nu Tycho Jessens Vej 14) skiftede navn til Uranusvej i 1964 og resten af Tycho Jessens Vej førtes i lige linje fra skel mod Stenstrup ud til Sandagerhusvej. Endvidere foreslog man at udvide bestyrelsen til 5 medlemmer. En 3. sag, bestyrelsen havde arbejdet med, var forsøg på forhandling med skovrideren for at få genåbnet stien op i skoven mellem Tycho Jessens Vej 20 og 22, som han havde lukket af frygt for at der ville komme for mange mennesker op i skoven fra den store nye udstykning. Stien blev genåbnet, men nu uindskrænket for hele 'almenheden' efter forhandlingerne. Det oplystes, at kloakering- og

drikkevandsprojektet nu var afsluttet. Ved generalforsamlingen 28-6-1964 blev kontingentet fastlagt til 30 kr.

I 1966 blev der afholdt vejsyn fra Kommuneingeniøren i Tikøb Kommune m.h.p. istandsættelse af vejene og bestemmelserne for kloakkerne, vandforsyningen og telefonkablerne i grundejerforeningens område og en kendelse herom 'Uddrag af Tikøb kommunes vejsynsprotokol' blev afsagt 4-10-1966, hvor deklarationer osv. findes for parcellerne.

I de følgende mange år frem til i dag har der været nogle gentagne sager, der har præget arbejdet i grundejerforeningen: Samarbejde med andre grundejerforeninger i området, fartdæmpende foranstaltninger, nabostridigheder og badeforholdene.

Samarbejde med andre grundejerforeninger. I 1974 mødtes 11 af 14 indkaldte grundejerforeninger fra området, for at stifte 'Hornbæk-Saunte Grundejerforbund' og dette forslag og udkastet til vedtægterne blev vedtaget. Der var tale om et administrativt samarbejde af eksisterende organisationer, en slags paraplyorganisation. Forbundets aktivitet viste sig imidlertid at være skuffende og allerede i 1978 fik Grundejerforeningen Sandagers bestyrelse ved generalforsamlingen fuldmagt til at melde sig ud. Det skete imidlertid først i 1986-87 hvor forbundet blev nedlagt.

Fartdæmpende foranstaltninger. Allerede ved generalforsamlingen i 1965 foreslås en 20 km/t fartgrænse i området og i de mange efterfølgende år forsøgte opsætning af fartskilte, som kommunen fjernede, da politiet ikke ville tillade skiltene og af skilte med legende børn, som ikke havde nogen virkning ifølge referaterne. Stillevejprojekter diskuteredes. Fartdæmpende bump krævede belysning, som fandtes for dyrt. Endelig i 1988 blev der lavet rumlestribes (3 steder) på Tycho Jessens Vej og på Orionvej (2 steder), men kommunen meddelte, at de ikke var udformet efter forskrifterne, så de måtte godt forblive, men ikke vedligeholdes. Senere blev de asfalteret over, da vejene fik ny asfalt i perioden 1993 – 2003 og de er nu kun erkendelige på 2 steder på Tycho Jessens Vej. Formentlig har de virket, da diskussionen om farten ophørte ved generalforsamlingerne i årene efter.

Nabostridigheder har især handlet om hegn, høje træer, rabatvedligeholdelse, støj fra maskiner, almindeligt rod, parkerede biler på vejene o.l. Som eksempel førtes i 1945-46 en sag foranlediget af ejeren af Tycho Jessens vej 1 om plantning af et hegn i østskellet af den sydlige, nye del af grunden på Tycho Jessens Vej 3 først ved Fredningsnævnet for Frederiksborg Amtsrådskreds, som gik ejeren af Tycho Jessens Vej 3 i mod, og siden ved Overfredningsnævnet, hvor Fredningsnævnets kendelse blev ophævet og ejeren af Tycho Jessens Vej 3 fik ret til at plante sit hegn uden restriktioner. Sagen gav anledning til en langvarig konflikt mellem de to naboer. En senere hegnssynssag mellem de nuværende ejere førte til et forlig uden efterfølgende konflikter. Gennem årene har bestyrelserne generelt holdt fast ved, at den ikke kunne blande sig i sådanne stridigheder på anden måde end ved at udfærdige et ordensreglement, som man så håbede på, at medlemmerne ville overholde. Det første ordensreglement er fra 1969 og er siden ændret flere gange. I øvrigt henviste bestyrelserne til gældende lovgivning, hegnssyn, kommunen og politi. I et enkelt nyere tilfælde, hvor

bestyrelsen startede en hegnssynssag mod et medlem om et forkert placeret hegn, fik den nok ret i at hegnet var forkert placeret, men medlemmet skulle ikke flytte det, før det krævede fornyelse eller at parcellen fik en ny ejer. Hvad angår støj, blev en studenterfest i 1994 besøgt 2 gange af politiet, som var tilkaldt af naboer, som ikke kunne sove pga. høj musik for åbne døre. Politibetjentene afgav pligtskyldigt reprimander og skrev ellers deres signaturer i studenterhuerne.

Badeforholdene. Ejerne af de første udstykninger fra 1930'erne badede ved høfterne udfor de to parkeringspladser på Nordre Strandvej øst for Sandagerhusvej. Imidlertid blev høfterne, som var en del af kystsikringen, ikke vedligeholdt af myndighederne og da de forfaldt blev adgangsforholdene for de badende til vandet dårlige. Et gennemarbejdet forslag om etablering af en badebro blev nedstemt ved generalforsamlingen i 1978, da flertallet var bange for, at alt for mange uvedkommende ville bruge badebroen. I 2003 tog Ingrid Otterdahl initiativet til at få etableret en badebro udfor Ellekilde Hage ved Sandagerhusvejs udmunding i Nordre Strandvej. Badebroen blev en realitet i 2005, idet et badebrolaug blev dannet med Niels Høiby som formand, der samlede de nødvendige penge ind fra medlemmer i grundejerforeningen og andre interesserede. Badebroen blev en stor succes med herlighedsværdi for områdets beboere og social kontakt foruden de rent bademæssige glæder. I august 2008 blev badebroen, ligesom mange andre langs kysten, ødelagt af en kraftig storm, men en ny, bedre konstrueret badebro blev sat op i 2009 efter fornyet indsamling af penge. Der henvises i øvrigt til badebrolaugets hjemmeside (www.ellekildehagebadebro.dk). Badebrolauget blev i 2010 inkorporeret i grundejerforeningen og bestyres nu af badebroudvalget under grundejerforeningen. Badebrolaugets hjemmeside opretholdes.

Ovenstående viser, at grundejerforeningens medlemmer heldigvis er meget interesserede i vores område og dets herligheds- og rekreative værdier. Det er formentlig også derfor, at en stigende andel af medlemmerne, både erhvervsaktive og pensionister, er blevet fastboende i deres fritidshuse, som så er gjort egnede for helårsbeboelse. Historien bag vores område er imidlertid så interessant, at Grundejerforeningen Sandagers bestyrelse finder, at det er ønskeligt, at medlemmerne med denne oversigt kan få let adgang til de vigtigste fakta.

(Ovenstående er udarbejdet i juli 2009 og modificeret flere gange og findes på www.sandagergrundejerforening.dk; rettelser og yderligere oplysninger modtages meget gerne på hoiby@dadlnet.dk.)

Kilder:

- 1) Helsingør Kommuneatlas. Byer og bygninger 2000. Skov- og Naturstyrelsen i samarbejde med Helsingør Kommune, januar 2000. ISBN 87-7279-205-1.
- 2) Vandreture i statsskovene. Hornbæk Plantage. Skov- og Naturstyrelsen 1991.
- 3) Hornbæk 500 år. Blad udgivet 10-6-1997.

- 4) Hornbækegnens historiske forening. Folder.
- 5) Forhandlingsprotokoller for Grundejerforeningen Sandager.
- 6) Weilbach Dansk Kunstleksikon. 4. Bind. Munksgaard Rosinante ,1995.
- 7) Jørgen Kaae Rasmussen (f. 1933, søn af gårdejer Johannes Kaae-Rasmussen) og hans arkiv, Syvstjernevej 3-5, 3100 Hornbæk.
- 8) Ulla Merethe Arenbrandt, Birkedamsvej 15, 3100 Hornbæk.
- 9) Mogens Grønvald-Larsen, Keplersvej 6, 3100 Hornbæk.
- 10) Lars Bjørn Madsen: Nordkysten fra Helsingør til Munkebo. Mennesker og huse. Cicero, 2003.
- 11) Eget arkiv.
- 12) Forhandlingsprotokollerne fra Grundejerforeningen Sandager.
- 13) Jørgen Torsbjerg Møller, Sandagerhusvej 101, 3100 Hornbæk.
- 14) Kai Flor: Hornbæk. H. Hirschsprungs Forlag, 1940.

Forfatteren (til venstre) sammen med Jørgen Kaae Rasmussen hvis far Johannes Kaae-Rasmussen ejede Sandagergaard indtil 1960. Foto fra juli 2009 ved Jørgens hus.